

Noire ou blanche.

Novela. Spisal Ivan Brežan.

eto dnij je že žalovala mlada vdova, baronica Elmersteinova, za svojim možem. V mestu so plesišča pogrešala nje vitke rasti, gledališče nje dragocenih oprav. Ljubitelji kónj in dragonski častniki niso imeli več prilike in sreče, da bi postajali okolo nje ekipaže in čilih vrancev ter napósled z zadovoljnimi očmi gledali njo sámó; vsi častniki garnizijski so izgubili svojo »coeurdamo«.

Začela in končala se je brez nje letošnja sezona, in vsak posetnik ji je zatrjeval na častno besedo, da je letos pristna »saison morte«. Gostov ni imela mnogo čez zimo, in še ti so bili le stari znanci rajnega barona, večinoma častniki.

Opisal bi vam lahko to puščobo, vpokojenega stotnika, ki razven zadolženih grajskih posestev in martijaliških brkov ni imel posebnih krepostij. Meščanska dedščina gospodičine Lucije Nemrave je pokrila njega dolgove z večnim molkom.

Gospodičina Lucija Nemrava pa je bila jako mlada in je vzela ne več mladega, izžitega barona Elmersteina.

* * *

Sama je sedaj hodila po temnih grajskih dvoranah. Nekoč je obstala v rodbinski dvorani in zrla na obledele slike starih baronov. Videlo se je tem podobam, da bi že rade zapustile vlažno zidovje, jezne zaradi nečuvvene mesaliance svojega potomca. Krušile so se že, in železni oklopi so se trgali od zidú, in po teh ostankih je brezbrizno stopala plebejska nožica pobaronjene useljenke.

Počasi pa so siromaki oglušeli in oslepeli od samevanja, in motne brezbarvene sence z brezizraznimi črtami so bledele na stenah. Staremú baronu ni bilo dosti do plemenitih prednikov, a niti nova baronica jih ni bila vesela.

Usmilil se jih je naposled preprost zidar, ki je pobelil vso to šaro, in vaški slikar, pravše pleskar, zabrisal je neutrudno zadnje sledove srednjeveškega veličastva. Nove podobe so nastale na starih brez železja in mečev, brez ostrog in sulic, a takisto neukusne in brez življenja kakor prejšnje.

* * *

Čez leto je dobila nepričakovane goste. Nji ni bilo usojeno, da bi predolgo ostala sama. Blizu nje gradú so bile določene vojaške vaje. Razven gradiča vasí niso imele odveč hiš, kjer bi se dobila ugodna stanovanja za častnike. — Zopet se je pričelo življenje v grajskih dvorinah. Po vrtnih gredicah pa že davno ni bilo toliko svetlih oblek in nadutih ljudij kakor tedaj. Cvetje je kipelo iz rahle zemlje, in mnogo src je vzplamtelo za najlepši cvet grajski, baronico Lucijo.

Nji pa je bilo življenje takó dolgočasno in laskanja takó neprebavna, da se ji je stožilo po moži, po samoti. Tačas se je seznanila z grofom Potockim in večkrat občevala ž njim jako prijateljsko. Iz nejasnih govoric častnikov je zvedela o njega življenji toliko, kolikor so ravno vedeli drugi. In novo življenje je zavelo v nje mladem, že življenja trudnem srci . . .

Vesela družba je pohajala po najprostornejši grajski dvorani. Tu pa tam je sedelo nekaj starih, velih štabnih častnikov pri mizah in si preganjalo dolgčas z igro. Niti igra ni pričarala življenja na te usehle obraze. Mladi »roix du terrain« pa so pohajali po dvorani, zbijaje šale sedaj s hišno, sedaj s strežnicami, kadar ni bilo ravno baronice. Med družbo starih gospodov je sedel samó dragonski nadporočnik grof Potocki, mlad, lep človek s klasiško pravilnim obrazom, brez življenja. Malone mrtvo mu je zrlo okó izpod bledega čela, in le malokdaj so mu trénila obledela ustna. Bela roka pa je mehaniško pobirala in metala karte. Častniki mu niso brez vzroka vzdeli čudno ime »šetajóči mrlíč«. — Takšen je bil grof Potocki, nadporočnik dragonskega polka šte. 5. —

* * *

Pred letom dnij je bil drugačen, ko je bival polk v Budimpešti. Peštanska »chronique scandaleuse« ga je tedaj spravila v neljubo dotiko s krasno damo slabega spomina in z ogerskim knezom F . . . yjem, mimogredé rečeno, največjim malopridnikom, kar jih je kdaj izšlo iz knežje rodbine.

Govorili so, da je bila pevka Kazimira Lanovska celó krasnejša nego njen polni, globoki alt. Kakor trabantje so se drevili okolo nje konjiški častniki, ali Poljakinja se je med vsemi najrajši družila z rojakom, grofom Potockim. Tedaj pa je vrelo življenje v teh mrtvih očéh, in visoki stas se mu je lahko pripogibal po nje rožnih tapetah!

Razdrè se vse v tem čudnem življenji! Izginila je pevka Kazimira z madjarske opere, in ž njo je izginil tudi grof Potocki iz madjarske prestolnice. Vzrok vsemu temu je bila bajè skrivnosten dogodek grofov s knezom F . . . yjem.

* * *

Meseca avgusta je dehtelo cvetje po grajskem vrtu, in vročega popoldne se je šetala baronica po peščenih gredicah, za njo pa je stopal počasi »šetajoči mrič«, grof Potocki. Elastiška postava njegova se je bližala grajski nimfi, in ona ni bežala pred njim. Z neznano silo jo je vleklo k temu možu. Morda — in večkrat je sanjala to krasno misel — morda bi mu ona oživila to mliško mirnost, odstrla mrak z obraza . . .

»Baronica Lucija!« tedaj se mu je tresel sicer nekamo trudni glas. Stal je že pri nji.

»Po slovó sem prišel, baronica,« dejal je kakor v opravičilo.

»Kam in kdaj odidete?« vpraša ga ona naglo.

»Na — odpust!« Nedoločno in počasi je izrekel te besede, in videlo se je, da siloma premaguje notranjo razvnetost. Lep je bil v tem trenutku poljski grof, lep kakor oživel kip grškega Fidijskega. In baronica Lucija ga je zrla osupla in mu nevedé prepustila roko, katero je ponesel k ustnom.

»In zakaj odhajate in baš sedaj? Vprašam vas čemú?« ponovila je in z nogo jezno udarila na pesek.

»Zakaj vprašujete?« dejal je prisiljeno, da se izogne odgovoru.

Tisti hip se ji je v jezi raztopilo srcé, ustna so govorila takó pikro, da se je nehote zgenil.

»Oprostite, pozabila sem, da nisva stara znanca!« Kakó hladno je govorila, kakó sarkastiško je stiskala in odpirala ustna! Pod tem sarkazmom in hladom pa je plamtelo in žarelo!

Odtegnila mu je roko in se sovražno ozrla nanj, ki je stal pred njo nepremično kakor statueta pri vodometu.

»Dajte mi vsaj roko kakor staremu znancu, predno odidem,« deje on po dolgem odmoru. — Tedaj jo obidejo demoni samoljubja, v glavici pa ji vzroji povest o pevki Kazimiri in njega ljubezni.

»Vi odidete k nji — k pevki Kazimiri?«

»Lucija!«

Strahoma se mu ozrè na mračni obraz.

»Oh, oprostite mi, Arnold!« Prvič ga je poklicala po imeni, pogladila mu ledeno lice, in mu naslonila glavo na prsi . . .

»Spomnili ste me — nje!« dejal je čudno mehko in pritiskal njeno glavico k ustnam. — Daljni spomini so mu za trenutek objeli dušo; tuja podoba se mu je vsilila vanje, in pred očmi mu je plul znan obraz, razkošno teló . . .

»Ali ste jo ljubili?« vpraša ona boječe.

»Ne vem, ali takó nisem ljubil nikdar kakor sedaj tebe, Lucija!«
Vzdrhtelo je drobno bitje in se ga oklenilo okolo vratú.

»In zakaj vender misliš na óno?« rekla je srečno in ga še bolj pritisnila k sebi.

»Moram, Lucija — moram.«

»Ali se ti je takó vtisnila v spomin?«

»V spomin ne, v življenje, ali s takó trdo pestjó kakor koščena roka smrti,« dejal je zamolklo.

»Kaj je bilo, Arnold, povej!«

»Jutri — ko odidem!«

»Ko odideš?«

»Dà.«

»In ali se skoro vrneš?«

»Ne vem — no, morebiti!«

»Prosim te, oh, ne hódi od mene! Kaj mi je brez tebe življenje?« Hitro, v srečni zmedenosti so ji uhajale iz ust besede ljubezni.

»Ne morem, ne smem! Vender sem te moral videti — — še jedenkrat!«

Lucija sede na klop, in Arnold poklekne prednjo. »Jutri zveš vse,« deje naposled, »sedaj moram iti!«

Zdajci vstane, podá ji roko in hitro odide po vrtni gredici. Lucija pa gleda za njim kakor človek, ki zrè za ubeglo srečo. Zakaj ga je pustila, zakaj ga ni pridržala? »Torej jutri!« šepnila je in zamišljeno stopala proti grajskim vratom. Tam je obstala, in okó ji je motrilo piko, bežečo v mraku, kakó je odhajala čimdalje bolj in naposled izginila v meglenem zraku . . .

* * *

»Arnold, oprósti!« vzkriknila je brezupno Lucija pred mrakom drugega dné, bolestno stiskaje bel list in poljublja je majhno sliko. Pred njo je stal dragonec-prostak, zvijaje rdečo kapico v rokah, ves zbeگان. Lucija je odšla k odprtemu oknu in oblonela na njem, dokler že večerni mrak ni zasul grajskega parka z gosto pršečo meglo. Vojak pa je pozabljen sredi sobe žalostno gledal svetle parkete in se čudil solzam, ki so se prikazovale baronici na obrazu. Bogme, tudi krepki vojak jih je komaj zadržaval za dobrim »panom!« —

Silovito se vzpnè Lucija, obrne rosno okó tja, kjer je včeraj za vedno odšel óni, katerega je jedino ljubila v svojem mladem življenji. Mislila je, da je končano vse, da je vse zamrlo v nji . . .

Begale so ji misli po glavi, okó pa je razbiraló črke pisma. Tedaj je slučajno pogledala vojaka, posegla po denarji in ga odslovila.

Vojak pa je začudeno in nezadovoljno zmajal z glavo, ogledujé sedaj njo, sedaj denar. Ni se mu razjasnilo lice.

»Pojdi!« pokimala je še jedenkrat, on pa je odstopil s težkimi koraki. Zunaj pred vrati se je zasukal nazaj in naglo pogledal na okno »Ubožica!« dejal je med zobmi, stisnil močne pesti in zapretil ž njimi v mrak. Komú, zakaj? Tedaj bi bile trde roke poljskega kmeta grozovito prerahljale plemenito teló malopridnega kneza! —

* * *

Lucija!

Sedaj je končano vse!

Že včeraj sem ti hotel razodeti čudni slučaj, ki je igral z menoj, ali smel nisem, branila mi je dana beseda. Sedaj sem otet zemeljskih vezij! Pred mano zijá grob, in še mislim nate in na najino brezna-dejno ljubezen, Lucija! Zadnji njeni žarki mi ogrevajo življenja trudno srcé. Okolo mene vlada smrtna tišina, čutim dih smrtni, uničujoč najine nadeje, sapa veje v noč, in še te ljubim, Lucija!

Kakó nerado mi gré iz peresa imé, katero je raztrgalo najini duši! Žaljen národen ponos, žaljeno človekoljubje mi je razvnelo možgane, da sem z golo pestjó udaril po knezu F . . . yji. Brezbožna njegova ustna so drzno obrekovala pevko Kazimiro. Na tisti zemlji sva se porodila oba, v jadni Poljski, in nesrečen slučaj naju je združil v Pešti. Ljubil je nisem, a braniti sem moral nje čast. Kakó zmedeno pišem! Toda dalje! — Knez F . . . y mi je jezno poda svojo po-setnico; vrgel sem mu jo v obraz in zakričal: »Za vašo kri je moj meč predober!«

»Tudi za vaš samokres?« vprašal je peklensko zlobno. Niti pogledal ga nisem.

»Tedaj nama ne ostaja drugega nego ,blanche ou noire!« —

»Bodisi!« dejal sem hladno. —

»Samó jeden pogoj še! Vsak naju ima še obračunjati s svetom in vsak se zaveže šele čez leto dnij končati življenje svoje. Torej dné 29. avgusta, dve minuti pred polnočjo izginé jeden izmed naju.«

»Dobro!« —

Zašepnil je pričama, dvema znancema, in odšli smo v sosedno sobo. Krogli sta se trkali v klobuku, bela in črna. Potegnil sem črno. —

»Drugo leto osovrej!« Navzoči kavalirji so slovesno obetali, da molčé o stvari, ki bi se inače končala pred kazenskim sodiščem. Glasno pa mu je častitala neplemenita družba madjarskih plemičev; hrupne častitke sem čul ravno, odhajaje pred vrati.

In od tedaj sem umiral. Ohladila se mi je burna kri, obledel obraz, zledenela roka, dokler nisem uzrl tebe, Lucija! Kakó te ljubim, Lucija! Še minuto, Lucija. Nerađ se ločim! Srečna!

Arnold.

* * *

Kolikokrat je prebrala pismo! — »Nesrečni Arnold!« In sama je bila stokrat nesrečnejša. Čemú še sedaj bega po pustem svetu! Tedaj se ji hipoma okó zablisne od sovraštva: mislila je na osveto. —

* * *

V preprosti vojaški krčmi za kmetskimi javorovimi mizami je vladala čudna razburjenost, potem grobna tišina. Govoril je polkovnik dragonskega polka šte. 5., baron Morgan. Slovesno so odmevale njega besede po sobi in pomirile vrišč in krik.

»Otroci moji! Izgubili smo junaka iz naše vrste, ki je leto dnij zrl neustrašeno smrti v obraz. Smrt njegová in naša čast nam nalaga kaznovati morilca. Naše ni samó žalovanje za njim, ne, naša je tudi osveta. »Kri s krvjó«, to je naše geslo, in da se mi ne trese roka, otrpla od starosti, sam bi prebodel nevredno teló, ki se je, žal, porodilo v knežji palači. Častniki, nihče se ne jézi, nihče mi ne ugovarjaj! Osveto nalagam kot zadnjo neizrečeno oporoko umršega tovariša vam, rojaku njegovemu in najboljšemu prijatelju, vam, grof Devski.«

Mlad visok častnik plemenitega obraza skoči k staremu polkovniku in mu veselo stisne roko. »Hvala, polkovnik!«

»In če pade on —« prične iz nova polkovnik.

»Potem pridem jaz, jaz!« kriči vse vprek.

»Takó je prav, otroci moji, junaki ste!« pravi veselo polkovnik, in solza se mu zablesti v očeh. Zase pa šepne: »Dobri mladiči so!«

Lepega septemberskega dné so prinesli v krasno palačo umirajočega kneza F . . . yja z razsekano čepinjo. Grof Devski je osvetil svojega prijatelja.

Nedolgo potem je dobil polkovnik baron Morgan »modro polo«, nadporočnik grof Devski pa je bil prestavljen k infanteriji. Takó je osvetila knežja rodbina svojega člana. Grof Devski pa je prosil trajnega odpusta in ga je tudi dobil. Odšel je na svojo rodbinsko posest, na Avstrijsko Poljsko. Lucija je res iskala kneza F . . . yja; kaj je namerjala, ni zvedel nihče.

Obveščena o njega smrti, vrnila se je domov s strtim srcem, s pokopanimi nadejami.

* * *

Ob letu pa je svojeročno okrasila osamelo gomilo zadi za grajskim vrtom s peštrim cvetjem, in na dan 29. avgusta sta klečala na nji grof Devski in baronica Lucija.

Grof Devski je šel tudi posetit grob nesrečnega rojaka in je ostal tisti dan v gradu.

* * *

Tri leta pozneje. — Dan 29. avgusta! —

Na grobu Arnoldovem klečita Devski in Lucija. Nad gomilo spomenik od belega marmorja, v marmorji izklesana polovica črne kroglice, pod njo »Noire« in dve prebodeni srca.

Skupaj odideta v grad grof in baronica. Mnogo sta govorila o pokojniku. Prišla sta do čudnega konca:

»Še nekaj! Ali se zavežete, da ne bodete ljubosumni na Arnolda in stare spomine?«

»Prav rad! Skupaj se hočeva zatopiti vanje! Káj ne da, Lucija?«

Pokimala je. — Za mesec dnij sta se poročila grof Stanislav Devski in baronica Lucija Elmersteinova, porojena Nemrava.

Školjke.

1.

Sam ne vem, kam vodi
Tajno me povelje;
Ni mi v glavi zmotra
Ni mi v srci želje.

Plovi, koder moreš,
Ladjica ti moja!
Plovi brez namena,
Plovi brez pokoja!

Nekdo je nad nami,
Ki nam pota meri;
Plovi torej, čolnič!
Plovi mi v tej veri!

2.

Kvišku z mano, kvišku,
V zvezdnate višine!
Zemlja pogrezuje
V temne se globine.

V silnosilni dalji
Kakor drobna pika
Zemlja izgubljena
Bledo se svetlika.

Pod menoj, nad mano
Svetov je brez broja;
Tiho vsak od vekov
Hodi pota svoja.

3.

Više, Vila, više
V visočine jasne!
Novi roj zasije,
Stari spodi gasne.

Kje nam zdaj, in káj je
Zemlja neizmerna?
Kaj nje človek slavni,
Dela mu prešerna?

Kaj so vzori, misli
Visokoleteče?
Kaj vprašanja resna,
Kaj skrbi moreče?

Zamejski.

